

MELDA YAMAN - ÖZGÜR ÖZTÜRK
Metalarn Kerameti

İletişim Yayınları 2709 • Araştırma-İnceleme Dizisi 446

ISBN-13: 978-975-05-2582-7

© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2019, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAKTAKİ FOTOĞRAF Osman Şişman

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MELDA YAMAN
ÖZGÜR ÖZTÜRK

Metaların Kerameti

ANKARA DAYANIŞMA AKADEMİSİ
KİTAPLIĞI

MELDA YAMAN Lisans eğitimini ODTÜ Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü'nde, yüksek lisans ve doktorasını ise Marmara Üniversitesi Kalkınma İktisadi ve İktisadi Gelişme Kürsüsü'nde tamamladı. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İktisat Bölümü'nde öğretim üyesi iken, barış imzacısı olduğu için 22 Kasım 2016 tarihli KHK ile görevinden uzaklaştırıldı. Geç kapitalistleşme süreçleri, iktisadi krizler, Türkiye ekonomisi, kadın emeği, tarımsal üretim konularında çalışmaları bulunmaktadır. *Geç Kapitalistleşme Sürecinde Kriz: Türkiye - 1979 Krizi; Tütün: Reji'den TEKEL'e TEKEL'den Bugüne* (N. Ertürk Keskin ile birlikte); *Ataerkil Kapitalist Tahakküm Altında Kadın Emeği - Kadın Bedeni ve Grundrisse'den Kapital'e Patikalar* (Ö. Öztürk ve Ö. Narin ile birlikte) başlıklı kitapları; *Emeğin Kitabı* (G. Tuna, G. Yarkın ve F. Ercan ile birlikte), *Kapitalizm Ataerkillik ve Kadın Emeği (I)* ve *Kapitalizm Ataerkillik ve Kadın Emeği (II)* (Saniye Dedeoğlu ile birlikte) başlıklı derleme kitapları bulunmaktadır.

ÖZGÜR ÖZTÜRK Lisans eğitimini ODTÜ Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü'nde, yüksek lisans ve doktorasını ise Marmara Üniversitesi Kalkınma İktisadi ve İktisadi Gelişme Kürsüsü'nde tamamladı. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İktisat Bölümü'nde öğretim üyesi iken, barış imzacısı olduğu için 22 Kasım 2016 tarihli KHK ile görevinden uzaklaştırıldı. Emperyalizm, Türkiye ekonomisi, sermayenin uluslararasılaşması, diyalektik yöntem konularında çalışmaları bulunmaktadır. Kitapları: *Türkiye'de Büyük Sermaye Grupları* (İstanbul: SAV, 2009), *Grundrisse'den Kapital'e Patikalar* (Melda Yaman ve Özgür Narin ile birlikte, SAV, İstanbul, 2017).

İÇİNDEKİLER

<i>ADA Kitaplığı</i>	7
Giriş	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
Metaların Kerameti: Tarihte, Antropolojide, İlk Toplumlarda Meta, Değer ve Mübadeleye Bir Bakış	
MELDA YAMAN	15
İKİNCİ BÖLÜM	
Aristoteles ve Meta Mübadelesi Metalarn Kerametinin Peşinde Bir Antik Filozof	
MELDA YAMAN	55
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Politik İktisatta Meta ve Değer	
ÖZGÜR ÖZTÜRK.....	87
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Marx'ın Yöntemi: Neden Meta?	
ÖZGÜR ÖZTÜRK.....	103

BEŞİNCİ BÖLÜM

**Metalların Kerameti Nereden Gelir:
Kapital'de Meta**

MELDA YAMAN 115

ALTINCI BÖLÜM

Ara Söz: Değer Biçimi
Aristoteles, Politik Ekonomi ve Marx

MELDA YAMAN 139

YEDİNCİ BÖLÜM

Meta Olarak Para

ÖZGÜR ÖZTÜRK 151

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Metalların Fetiş Karakteri

ÖZGÜR ÖZTÜRK 167

DOKUZUNCU BÖLÜM

Meta Olarak Emek Gücünden
Meta Üretiminin Ötesine
Ücretli Emekten Kadınların Hane İçindeki
Karşılıksız Emegine

MELDA YAMAN 183

Son Söz 211

KAYNAKÇA 216

DİZİN 224

ADA Kitaplığı

Ankara Dayanışma Akademisi (ADA), olağan dışı bir dönemde bilgi ve düşünce üretimini devletin yetkilendirdiği kurumların dışına çıkarma uğraşının somut sonuçlarından biri olarak ortaya çıktı. ADA aynı zamanda bu kurumların dışına itilmiş olan araştırmacıların yeni çalışmalar yapması ve bu çalışmalarını paylaşmaları için de bir kanal oluşturma uğraşını simgeliyor. ADA, 2017 Baharında bir araya gelen araştırmacıların, uzmanların, bilim insanlarının yaptığı seminerler, paneller, dersler ve çeşitli etkinliklerle yoluna devam ediyor.

ADA Kitaplığı, Ankara Dayanışma Akademisi kapsamında vücut bulan bu çabaların meyvelerinden birisi. Türkiye'nin çeşitli üniversitelerindeki görevlerinden ihraç edilmiş ya da üniversitelerden uzaklaştırılmış bilim insanları, 2017 Sonbaharı ve Kışından itibaren Ankara'da ADA Kitaplığı kapsamında dersler vermeye ve bu derslerin katılımcıları ile çalışmalarını paylaşıp daha olgun bir ürüne dönüştürmeye başladılar. Asıl amaç, araştırmacılara zaten yetkin oldukları alanlarda, üzerine çalıştıkları bir temayı derinleştirme fırsatını vermek ve kolektif bir tartışma ortamı yaratmak; entelektüel etkileşimin önce derslere ve sonra kitaba yansımaları sağlayarak birlikte yol almaktır.

ADA tarafından düzenlenen dersler sırasında ve sonrasında yazarların yoğun mesaisiyle ortaya çıkan çalışmalar, ADA Kitaplığı

kapsamında Türkiye entelektüel hayatına değerli, önemli ve kalıcı bir katkı sunacak nice çalışmanın başlangıcını simgelediği kadar, temel hak ve özgürlüklerini kazanmak için mücadele veren bilim insanlarının düşünce zenginliğini de ortaya koyuyor. Bu anlamda ADA Kitaplığı'nı, düşünce dünyasını çoraklaştırmaya kalkanlar karşısında bir adım olarak da görüyoruz.

Son olarak, ADA Kitaplığı'na olan desteklerinden ötürü İletişim Yayınları'na ve Friedrich Ebert Vakfı'na teşekkür ederiz

ADA KİTAPLIĞI KOMİSYONU

Giriş

Ankara Dayanışma Akademisi'nin 2017-2018 Güz döneminde "Metalarnın Kerameti" başlıklı bir ders verdik. Elinizdeki kitap bu dersin notlarının derlenip geliştirilmesinden oluştu.

Bu kitapta metaların kendinden menkul görünen kerametinin peşine düştük. Marx'ın *Kapital*'de geliştirdiği analiz temel izleğimizi belirledi. Bununla birlikte kitapta ele aldığımız konular Marx'ın teorisiyle sınırlı kalmadı. Metaya ve meta mübadelesine ilişkin, Marx'ı önceleyen Adam Smith ile David Ricardo gibi politik iktisatçıların analizlerine de yer verdik. Daha da gerilere uzandık sonra; antik felsefeye gittik, Marx'ın olduğu kadar politik iktisadın da öncülü kabul edilen Aristoteles'e kulak verdik. Hatta politik iktisadın dışına taşan, önemli bulduğumuz analizleri de dikkate aldık. Marx'ın teorisini incelemeyden evvel antropolojiden Aristoteles'e, Aristoteles'ten politik iktisada çeşitli analizlerin genel hatlarıyla üstünden geçmiş olduk böylece. Ama kitap boyunca sürdürdüğümüz tüm bu tartışmaların perde arkasında yine Marx'ın teorisi yol göstericimiz oldu.

Birinci Bölüm'de metanın, meta mübadelesinin ve değerın arkaik kökenlerinin izini sürmeye çalıştık. Bu bölümde antropoloji biliminden, özellikle de Marcel Mauss ile David Grae-

ber'den epeyce yararlandık. Değere ve mübadeleye ilişkin ilk kavrayışların günümüzde değerin anlaşılmasına yardımcı olacağı düşüncesiyle, antropolojide öne çıkan değer teorilerine şöyle bir göz gezdirdik. Bu bölümde ayrıca armağan ekonomisi ile meta mübadelesi ilişkisi üzerine yürütülen tartışmaya da kulak kabarttık. Kuşkusuz değerin ilk toplumlarda nasıl oluştuğuna ilişkin bir sonuca varmak hiç kolay değil, açıkçası böylesi kestirme sonuçların da peşinde olmadık. Bununla birlikte, tarihten, sosyolojiden ve antropolojiden beslenmenin, metaya ve değere ilişkin kavrayışımızı zenginleştireceğini düşündük.

Ardından İkinci Bölüm'de Marx'tan 2.200 yıl önce meta mübadelesine ilk kez sistematik bir biçimde değinen Aristoteles'in katkılarını derledik. Marx hem *Kapital*'de hem de *Kapital* öncesi yapıtlarında Aristoteles'i pek çok kez anmıştır. Bu yapıtlarda Aristoteles iki temel tartışmada karşımıza çıkar; ilki, Marx'ın çeşitli çalışmalarında metaların kullanım değeri ile mübadele değerinde ifade bulan ikili karakterini incelediği bölümlerdir, ikincisi ise *Kapital*'de eşdeğer biçimi tartıştığı bölümdür. Bu iki tartışma, aynı zamanda, Aristoteles'in politik iktisada sağladığı iki büyük öncü katkıya işaret eder. Aristoteles metaların kendi doğalarından gelen yararlılıklarının yanı sıra başka metaları elde etmeyi sağlayan bir *yararlılık* daha taşıdıklarını fark etmiştir. Bu ikinci yararlılık mübadele edilebilirliktir. *Politika*'da mübadelenin değişik biçimlerini ele almış, mübadeleyi, tarihsel gelişimine değinerek, toplumsal bir ilişki olarak incelemiştir. Metaların mucizevî özelliğinin, yani bir metanın bir başka metayla mübadele edilebilmesinin –metaların kerametinin– peşine ise *Nikomakhos'a Etik*'te düşmüştür.

Üçüncü Bölüm'de Marx'ın teorisini hem ondan beslenerek hem de onu eleştirerek inşa ettiği politik iktisada, özellikle de Adam Smith ile David Ricardo'nun teorilerine göz gezdirdik. Bilindiği üzere *Kapital*'in alt başlığı "Politik İktisadın Eleştirisi"dir ("Kritik der politischen Ökonomie"). Politik iktisadın eleştirisi, politik iktisadın kategorilerinin hem açıklığa kavuşturulmasını hem de eleştiri süzgecinden geçirilmesini gerektirir. Marx'ın sermaye teorisi de politik iktisadın kategorile-

rini deşifre ede ede ilerler. Metadan paraya, paradan sermayeye geçildikçe, politik iktisadın neyi nasıl gördüğü ve neyi neden göremediği de açıklığa kavuşur. Marx'a göre politik iktisadın en parlak isimleri bile burjuva düzenini doğal ve sorunsuz bir sistem olarak kabul etmiştir. Buna karşılık, *Kapital*, sermayenin işleyişini konu edinmekle birlikte, emekçi sınıfın bakış açısından yazılmıştır. Marx'ın eleştirisi bu nedenle teorik olduğu denli politiktir de.

Dördüncü Bölüm'de Marx'ın neden metadan başladığını anlamaya çalıştık. Kapitalist toplumun zenginliği "ilk bakışta" muazzam bir *metalar* yığını olarak görünür, bu zorunlu bir görünüşür. Bununla birlikte Marx'ın metadan başlamasının sebebi sadece bu değildir, zira buna göre Marx paradan da başlayabilirdi. Esas mesele başlangıç noktasının bizzat Marx'ın yöntemiyle yakından ilişkili olmasıdır. Doğru yöntem doğru bir başlangıç noktası gerektirir. Tıpkı Hegel'in *Mantık Bilimi* yapısı gibi, *Kapital* de uygun başlangıç noktasının temel önem taşıdığı bir yapıdır. Marx'ın sunuş düzeninde, analiz ilerleyip derinleştikçe kategorilerin yeni yeni anlamları açığa çıkacak, işin içine yeni belirlenimler dâhil olacak, somuta giderek daha fazla yaklaşılabilecektir.

Beşinci Bölüm'de ise Marx'ın *Kapital*'deki, metadan başlayıp değere ve soyut emeğe uzanan analizini takip ettik. Marx'ın izinde metaların karmaşık dünyasında adım adım ilerleyerek, metaların kendinden menkul görünen kerametini açıklığa kavuşturmaya çalıştık. Gördük ki metaların esrarı, insan emek gücünün ürününün burjuva toplumunda büründüğü biçimden, *değer biçiminden* geliyor. Demek ki keramet bizzat insanın emek gücündedir. Bu bölümde ayrıca kapitalizmin iki temel kategorisine, toplumsal olarak gerekli emek zaman ile soyut emek kategorilerine mercek tutarak, bu kategorilerin işlevini ve anlamını tartıştık.

Altıncı Bölüm bir ara bölüm. Bir soluklanma. Önceki bölümlerde Marx'ın hem Aristoteles'ten hem de politik iktisatçılardan beslendiğini, teorisini hem Aristoteles'le hem de politik iktisatçılarla diyalog içinde inşa ettiğini göstermeye çalışmıştık. Bu bölümde Marx'ın değer biçimi analizi ile kendinden önceki bu

teorilerin ve analizlerin ötesine nasıl geçebildiğini araştırdık. *Kapital*'deki “eşdeğer biçim” analizini izleyerek, Aristoteles'in ve politik ekonominin keşiflerini –ve eksikliklerini– tartıştık. Bu bölüm aynı zamanda önceki bölümlerle bir sonraki para bölümü arasında bir köprü kuruyor. Eşdeğer biçim analizini genişleterek, metadan paraya geçiş de kapı aralamış olduk.

Yedinci Bölüm'de meta olarak parayı sorguladık. Para üzerine literatürdeki iki temel görüşü, “siyasal para yaklaşımı” ile “ekonomik para yaklaşımı”nı Hayek-Polanyi karşıtlığı üzerinden ele aldık. Marx bu ikiliden farklı olarak para olgusunu hem mantıksal hem de tarihsel nitelik taşıyan bir diyalektik analize tabi tutarak, paranın hem *siyasal* hem de *ekonomik* yönlerini teorileştirmiştir. Marx'ın para teorisi, belirli eksiklikler veya yer yer muğlaklıklar içerse de, diyalektik yöntemi uygulayışı ile her iki yaklaşımdan da farklılaşmaktadır.

Sekizinci Bölüm'de Marx'ın en çok tartışılan ama belki de en çok yanlış anlaşılan temasına, meta fetişizmine odaklandık. Marx'ın “metaların fetiş karakteri” teorisi, burjuva toplumdaki nesnel “yanılsamayı” ele alır. Buna göre toplumsallık insanlar arasında değil nesnelere arasında kurulmuş gibidir. Diğer bir deyişle, insanlar arasındaki toplumsal ilişkiler, üreticilere, şeyler arasındaki toplumsal ilişkiler olarak görünür. Kuşkusuz, burada bir ters dönme söz konusudur: Toplumsallığı nesnelere ele geçirmiştir. Onlara baktığımızda kendi etkinliklerimizi değil de onların içsel doğalarından kaynaklanıyormuş gibi görünen bazı özelliklerini görürüz. Metalara “keramet” atfetmeye başlarız; metalar kerameti kendinden menkul varlıklar olarak görünmeye başlar. Bu bölümde yanılsama olduğu denli nesnel gerçekliğe de karşılık gelen bu olguyu ele aldık.

Son bölümde özgül bir meta olarak emek gücünü inceledik. Bu bölümde ücretli emek gücünün yanı sıra kadınların hane içindeki ücretsiz emek etkinliğini de dikkate aldık. Burjuva toplumunda değer yaratan emek etkinliğinin özgül biçimi ücretli iştir. Genelleşmiş meta üretimi koşullarında ücret, işçinin beslenmesinin, barınmasının, çocuklarını yetiştirmesinin, yani yaşamını ve neslini sürdürmesinin, yani *işçinin kendini bir iş-*

çi olarak yeniden üretmesinin yegâne aracıdır. Ne var ki yansız bir olgu gibi görünen ücretli iş aslında yanlıdır zira cinsiyetlidir – ücretli işçi esas olarak erkek işçidir. Kadınlar ise esas olarak hane içinde meta karakteri taşımayan, ücretsiz emek gücü sarf ederler. Kadınların emek gücü gibi, bu süreçte ürettikleri mal ve hizmetler de meta karakteri taşımaz. Buna karşılık bu mal ve hizmetler, toplumun yeniden üretiminde çok önemli işlevler yüklenmiştir; insanın üretilmesinden –erkek– emek gücünün yeniden üretim ihtiyaçlarının bir kısmını karşılamaya uzanan geniş bir içeriğe sahiptir. Bu ücretsiz emek etkinliğini dışarıda bırakan toplum analizleri her zaman eksik kalacaktır. Böylesi analizler iki bakımdan eksiktir: Birincisi toplumun üretimi ve yeniden üretimini dışlamaktadır; ikincisi, sınıfsal eşitsizliğe eşlik eden bir diğer önemli eşitsizliği, ataerkil eşitsizliği görmezden gelmektedir. Oysaki hem geçmişin analizi hem bugünün analizi hem de geleceğe ilişkin tasavvurlar bu iki eş zamanlı üretim sürecinin, meta üretimi ile meta üretiminin dışında kalan hane içi emek sürecinin analiziyle birlikte bütüncül bir içerik kazanabilir. Bu bölümde toplumsal üretime ilişkin, ücretli iş ile kadınların hane içindeki karşılıksız emek sürecini kuşatan bütüncül bir analiz inşa etmeye çalıştık.

* * *

ADA derslerinde olduğu gibi, kitabın bölümlerini de aramızda bölüştük. Her bir bölümü birimiz üstlendik. Böylece her bölüm bağımsız olarak yazıldı. Bu nedenle kitaptaki makaleleri arzu ettiğiniz sırada okuyabilirsiniz. Dilerseniz de sunuş sırasıyla okuyup, bağlantıları takip edebilirsiniz, zira her bölüm kendi içinde bağımsız bir metin karakteri taşıdığı gibi, diğer bölümlere eklenip bağlanmakta, hepsi birlikte bir bütün oluşturmaktadır.

Hangi sırayla olursa olsun dileriz bu kitaptaki bölümler ke-yifle okunur; metaya ve değere ilişkin yeni düşüncelere, yeni sorulara vesile olur, daha ileri analizlere kapı aralar.

* * *

Bu kitap Ankara Dayanışma Akademisi'nin (ADA) bir ürünü; bizim olduğu kadar dersleri takip eden katılımcıların da ürünü, onlar kadar ADA'yı koordine eden arkadaşlarımızın da ürünü, bizim ortak ürünüdür. Bu dersleri ve ADA'nın diğer faaliyetlerini organize eden barış akademisyeni arkadaşlarımıza ve derslerde yürüttüğümüz tartışmalarla ufukumuzu açan katılımcılara en içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Kitabın ilk versiyonunu okuyup öneri ve eleştirileriyle zenginleştiren Hakan Mihçı ve Ali Rıza Güngen'e de ayrıca teşekkür ederiz.

**Metaların Kerameti:
Tarihte, Antropolojide, İlk Toplumlarda
Meta, Değer ve Mübadeleye Bir Bakış**

MELDA YAMAN

Giriş

Günümüzde ihtiyaçlarımızı karşılayan mal ve hizmetlerin büyük çoğunluğu, öyle ya da böyle, meta karakterindedir. Beslenmeden barınmaya, giyinmeden eğitim materyallerine hemen hemen tüm ihtiyaçlarımızı meta mübadelesi yoluyla “piyasadan” karşılarız. Örneğin eskiye kıyasla çok daha sık dışarıda yemek yiyoruz; yemekleri evde yapsak da girdileri, gıda maddelerini, araç gereçleri marketlerden, pazarlardan ediniyoruz. Bahçemizde yahut balkonumuzda domates yetiştirmeye kalktığımızda ise fideleri, gübreyi ve hatta toprağı satın almamız gerekiyor. Sadece gıda maddeleri mi; bugün neredeyse bütün giysilerimiz de hazır giyim ürünü – annelerimizin kazak ördüğü zamanlar epey geride kaldı. Tekstil ürünlerinin ucuzlaması da hazır giyimin yaygınlaşmasına vesile oldu; genç nesiller bırakın “bayramlık” beklemeyi, bu tabiri duymamış bile olabilirler mesela. Ayakkabının metalar dünyasına teşrifi ise çok çok eskilere uzanıyor – Aristoteles *Politika*’da alımp satılan ürünlere örnek olarak ayakkabıyı (sandal/sandalet) vermişti. İçinde yaşadığımız evler de ev eşyaları da çoktandır meta – yine Aristoteles’ten Antik Yunan’da ayakkabının yanı sıra ev ile yatağın da metalaştığını öğreniyoruz.

Evet, etrafımıza baktığımızda onlarca çeşit meta görürüz. Sadece mallar değil hizmetler de metalaşmaktadır. Özel okullar, özel üniversiteler, özel kurslarla birlikte eğitim hizmeti de epeydir meta mübadelesinin konusu haline gelmiştir. Sağlık hizmetlerinin meta mübadelesine çekilen yanlarını ise her bizim gündelik hayatımız içinde can yakıcı bir biçimde deneyimliyoruz.

Tüm bu mal ve hizmetleri “meta” olarak adlandırmamızın nedeni, esas olarak alınıp satılmak için üretilmiş olmalarıdır. Elbette ki bir nesnenin alınıp satılabilmesi için yararlı bir şey olması gereklidir. Meta anlamına gelen İngilizce *commodity* sözcüğünün etimolojisi, metanın *doğasına* ilişkin ipuçları barındırır. *Commodity* “bir kolaylık yahut bunu sağlayan şey” anlamındadır.¹ Sözcük “fayda, yarar” anlamlarına gelen eski Fransızca (15. yüzyıl) *commodité* sözcüğünden gelir. Bu sözcüğün kökeni “uygunluk, elverişlilik, kullanışlılık” anlamlarını içeren Latince *commoditatem*’e (yalın isim hali *commoditas*) uzanır. Bunun kökeni ise “münasip, uygun, tatminkâr, kullanışlı” anlamlarına gelen *commodus* sözcüğüdür. *Commodus*’un *com*’u muhtemelen pekiştirmeli bir ön ektir; Latince bu ek “birlikte, ile” anlamı taşır. *Modus* ise “ölçüm, usul” anlamında bir köktür (“uygun önlemleri al” (*take appropriate measures*) anlamında Hint-Avrupa dil ailesinden bir kök).² Zaten *commodity* sözcüğünün taşıdığı anlamlardan biri de “uygun bir ölçü”dür.³ *Commodus*’un türevlerinden biri olan *commodare* fiili, “ayarlar, hizmet edecek hale getirme” anlamını taşır.⁴ Böylece sözcüğün kökeni şu anlama varır: “ölçüye uygun, dolayısıyla uygun, avantajlı”.⁵ Diğer bir deyişle meta, ölçüye uygun, yararlı bir şeydir.

- 1 William Chambers, *Chamber’s Etymological Dictionary of the English Language*, James Donald (der.), Londra ve Edinburgh: W. & R. Chambers, 1876, s. 81.
- 2 Online Etymology Dictionary, “Commodity”, “Com”, “Modus”, <https://www.etymonline.com/word/commodity>.
- 3 Chambers, *Chamber’s Etymological Dictionary*, s. 81.
- 4 Eric Patridge, *Origins, A Short Etymological Dictionary of Modern English*, Londra ve New York: Routledge, s. 2020-2022.
- 5 Patridge, *Origins*, s. 2022. Kökün varsayımsal kanıtı, Sanskritçe “yargıda bulunurum, tahmin ederim” anlamındaki *midur*; Yunanca hâkim/cetvel anlamın-